

Zapažanja uz prijevod 23. pjevanja Odiseje

Nikica Simić

Bratoljub Klaić

svoju pustolovinu prevođenja Eneide počinje citirajući A. Kačića Miošića:

Pro domo sua

Dajem ti, moj štioče, na znanje da ja ovi trud nisam činio za ljude koji latinski i talijanski jezik posiduju, jer oni znadu iste i puno veće stvari nego sam ih ja u svoje knjige postavio.

Samo dakle ovo učinio sam za službu onih ljudi koji izvan slovinski drugim jezikom govoriti ne znadu, niti se mislim radi toga slaviti pod imenom istorika, jer je to jizbina ljudi sveznanaca kojim ja nisam vrstan sluga biti.

Na tom je tragu Klaić ispisao svoju pustolovinu suočavanja s besmrtnikom, privevši je kraju rečenicom: *Što se pak tiče same tehnike prevođenja, znam da neće biti inteligentnog, odnosno školovanog čitaoca, pogotovo pak klasičara, koji neće zapaziti rime i uskliknuti...*

Digresija

Čitajući *Eneidu* krajem sedamdesetih godina prošlog stoljeća mislio sam da čitam Vergilija. Pamtim da sam je iščitao u dahu, i pomislio najprirodnije: Homer Vergiliju nije ni do koljena.

Naime, s Maretićevom Ilijadom i Odisejom sam se uistinu silno trudio – i nikad ih nisam pročitao do kraja. Slično se događalo i s Đurićevim prijevodima.

Tada sam se prvi put suočio s riječi: *prepjev* (jezikoslovac.com: *slobodno prepjevana pjesma; neobvezan prijevod u stihovima*).

I shvatio da je prijevod / prepjev zapravo stvaralačko ludilo, te da mi je upravo Klaić omogućio neposredni užitek čitanja Vergilija.

Dajem riječ Bratoljubu:

Želim reći samo dvije stvari: 1. kako je do ovoga prijevoda došlo, i 2. što mislim zašto je on takav kakav jest. Prvo želim reći jer znam da će mi se prigovarati što sam se toga posla prihvatio baš ja koji nisam na fakultetu studirao latinski, a drugo zato što sam – kao čovjek koji se od zgrade do zgrade bavi kritikom – svjestan prigovora koji mi se u pogledu baš takvog prijevoda mogu staviti.

...

Što se tiče prijevoda same Eneide, treba da kažem ovo: Već sam davno – obrađujući tekstove Ilijade i Odiseje na Kazališnoj akademiji kao nastavno gradivo za akcentuaciju, govorne vježbe, dikciju i recitaciju – postao svjestan da su i oni, koliko god ih je od trećeg izdanja dalje popravljao i dotjerivao jedan Stjepan Ivšić, ipak ponešto zastarjeli i da bi ih trebalo još više približiti današnjem čitaocu. Zato sam, kad sam saznao da Zora i Matica hrvatska poduzimaju pothvat pod nazivom Najslavniji svjetski spjevovi, predložio direktoru Zore Ivanu Dončeviću da mi povjeri preradu dvaju Homerovih epova za tu ediciju. Odgovorio mi je da je prekasno jer je Ilijada u štampi onakva kakva je bila, a uskoro će za njom i Odiseja.

„Nego, znate li koga tko bi nam napravio jednu dobru Eneidu?“

...

Odgovorio sam da smo prije dvije – tri godine na Kazališnoj akademiji odlučili umjesto Ilijade i Odiseje proraditi Eneidu i da mi je za tu prigodu Gavella povjerio da preradim Maretićev prijevod Drugog pjevanja.

...

A na sklapanje ugovora došao sam tek nakon dvije godine...

...

Što se pak tiče same tehnike prevođenja, znam da neće biti inteligentnog, odnosno školovanog čitaoca, pogotovo pak klasičara, koji neće zapaziti rime i uskliknuti...

Eneida, MATICA HRVATSKA, Zora, Zagreb, 1970.

Urednik: Milivoj Solar

Preveo: Bratoljub Klaić

Pogovor: Prof. dr. Veljko Gortan, akademik

Likovna oprema: Edo Murtić

Latina et Graeca

U časopisu Latina & Graeca (nova serija br. 40) objavljen je prijevod 23. pjevanja Homerove Odiseje. Prijevod je potpisao

Dr. sc. Neven Jovanović,

redoviti profesor, zamjenik pročelnice Odsjeka za klasičnu filologiju

v. d. predstojnika Katedre za grčki jezik i književnost (FF Zg).

Jovanović nam se na početku obraća ovim rečenicama.

Suvremeni prijevod Odiseje?

Danas, u svijetu u kojem malo ljudi čita starogrčki, Homer na nekom od suvremenih jezika mora biti zamjena za izvornik. Riječima Petera Greena, suvremeni prijevod mora Homerovu Odiseju, uz minimum ometanja i dodavanja, predstaviti publici, koja zapravo ne zna ništa o pjesmi, ni o onome što joj je prethodilo, ni o okolnostima u kojima je pjesma nastala.

...

No prije svega prijevod mora biti razumljiv i omogućiti uživanje u čitanju i priči.

U hrvatskoj je književnosti, ***igrom slučaja***, i Homera Ilijade i onog Odiseje zamijenio Homer filologa Tome Maretića (1854 – 1938). Generacije se u školi koriste isključivo Maretićevim prijevodom *te on ima status kanonskog teksta*. Drugog cjelovitog prijevoda osim Maretićeva ni nemamo. Taj prepjev, međutim, danas je teško razumljiv, *a vjerojatno je zvučao ponešto arhaično i godinu dana nakon Šenoine smrti, 1882, kada je prvi put objavljena Odiseja*.

...

Ovo su rečenice kojima je prof. dr. sc. Jovanović najavio svoje upuštanje u pustolovinu osuvremenjivanja Homera. Nije teško izračunati da je prošlo 150 godina, da se netko odlučio osuvremeniti Homera – i usudio se. Rekoh si, ***bravo majstore***.

Digresija

I danas pamtim traume gimnazijskih čitanja P. Hektorovića (Ribar i ribarsko prigovaranje). Trajale su dok u svojim tridesetima nisam naišao na prijevod hrvatskog jezika na suvremeni hrvatski jezik. I naravno, pamtim i traume s Dž. Držićem, Marulićem, Gundulićem...

Međutim, kad ljudi „žive od riječi“ moraju biti oprezni s riječima koje šalju u svijet. U ovom slučaju istaknuo sam sintagmu **igrom slučaja**. Oni koji razumijevaju logičke principe, mogu zaključiti da je T. Maretić „pao s Marsa“ i onako usput napravio kapitalna djela (za Hrvatsku), a „kanoniziran je“ samo zato – *jer nije bilo drugih cjelovitih prijevoda*¹.

Da je kojim slučajem prof. Jovanović u rukama imao Masperovu *Poviest iztočnih naroda*, koju je izdala Matica Hrvatska (1883), siguran sam da nikad ne bi ispisao rečenicu: *a vjerojatno je zvučao ponešto arhaično i godinu dana nakon Šenoine smrti, 1882, kada je prvi put objavljena Odiseja*.

Nakon ovih i ovakvih komentara, nije teško naslutiti s koje pozicije sam krenuo u čitanje prijevoda.

U prvom čitanju su me uznemirile riječi koje navodim i koje su postale okidači: *tinel, kapija, jorgan, kauč, harem, dezinficira, bušilica, kat, tehnike, kompletan, precizno konstruiran, rekvivirati, seks...*

Usporedbe i komentari

Eurikleja popela se na **gornji kat**, smijala se, 1
Gazdarici vijest nosila o povratku dragog muža;

Starica u **sobe gornje** Euriklija **ijućuć ode**
Gospodarici javit, da muž joj je dragi u domu;

Starica u **sobe gornje** Euriklija **kličući ode**
da **gospodarici** javi u domu da muž joj je mili;

Komentar: Usporede li se prijevodi nije teško uočiti razlikovanja. „Arhaičnost“ se kod Maretića prepoznaje jedino u riječi „ijućuć“. Đurić to mijenja u „kličući“, a da je Jovanović naveo „pjevujući ode“... „gornji **kat**“ je nepotrebna intervencija, a pogotovo zamjena gospodarice gazdaricom. *Nije teško uočiti da je čitanje Maretića i Đurića puno ugodnije.*

Odgovori na to odmah **promišljena** Penelopa: 10
„Teto draga, bogovi su tebi pamet uzeli, jer
oni mogu najmudrijeg u bezumnog pretvoriti,
ko što mogu **maloumnom glavu natrag razbistriti**;
tebe sad su udesili, a držala si se dobro.

¹ Moram dodati: Hrvati su imali 150 godina da se usude pohrvati s Homerom i Maretićem.

Al' njoj Penelopa **mudra** ovako progovori na to:

„Majo, bogovi tebe zaludiše, kojino mogu
Luda učinit i onog, veoma koji je mudar,
Nesmotrenika pak bogovi urazumit znadu;
Oni i tebe sad zaslijepiše pametnu negda.

Na to Penelopa **mudra** ovako odgovori njojzi:

„Nano draga, tebe zaludiše bozi, što mogu
ludim učinit i onog što mnogo mudrosti ima,
a opametiti oni i pravu znaju budalu;
oni i tebe sada zaslepiše razumnu nekad.

Komentar: U Maretićevom prijevodu jedina „arhaičnost“ je vidljiva u riječi „kojino“. Mislim da nije teško prepoznati riječ „koji“. Jovanović, potpuno nepotrebno *mudru* Penelopu pretvara u *promišljenu*. Riječ ima ishodište u imenu Prometeja, čije je značenje – najprije misli (promišlja) i nakon toga djeluje. Međutim, u svakodnevnom govoru može imati i značenje – lukava... Maretić Eurikleju naziva „majo“, a Đurić „nano“. Jovanović se odlučuje za „teto“. Meni je izvjesno da je Eurikleja kao mlada robinjica preuzela skrb o djeci (dadilja) na dvoru kralja Learta. Maretić je „ispravno imenuje“ zamjenskom majkom. Slično čini i Đurić, s „nano“, a Jovanović je pretvara u „tetu (iz vrtića)“. Uspoređujući dalje: *Maloumnom glavu razbistriti* s *Nesmotrenika pak bogovi urazumit znadu*, te s *a opametiti oni i pravu znaju budalu*; prednost je i dalje na Maretićevoj i Đurićevoj strani. Naime, Jovanović „bistri glavu *maloumniku*“, Maretić *nesmotrenika* pokušava urazumiti, a Đurić *budalu* opametiti. Mislim da su i Maretić i Đurić puno jasniji i razumljiviji. I zadnji stih je u istoj zoni komentara: *tebe sad su udesili, a držala si se dobro, Oni i tebe sad zaslijepiše pametnu negda, oni i tebe sada zaslepiše razumnu nekad*. Iz Jovanovićevih riječi teško je i naslutiti da su je bogovi zaludjeli i da je bila pametna! Uostalom, previše je primjera u kojima su bogovi uistinu „udesili“ smrtnike. *Recimo, Apolon je pobijedio Marsiju i živomu mu oderao kožu!*
Osuвременjivanje starih tekstova ne treba biti silovanje!

Nego, hajde, sada silazi, lijepo se u **tin**el vrati. 20
Da je bilo koja druga od žena iz **moje svite**
došla noseć takve vijesti i budeći me oda sna,
brzo bih je otpravila **tako da bi zapamtila**
natrag do tinela; tvoju sijedu kosu poštovat ću.

Nego siđider opet, Euriklija, **u sobu žensku**.
Da mi je koja druga od žena što ih imadem,
Došla takove glase dojavit te me probudit,
Nemilice bih nju odagnala u sobu žensku
Natrag, al' tebe starost zaštićuje od toga tvoja.“

Nego nuder sad siđi u **sobu žensku** otidi!
Da me je koja druga od žena u dvoru što služe
trgla iz sna slatkog i takve mi donela glase,
ja bih je neštedice u sobu odagnala žensku

natrag, al' tebe od toga zaštićuju godine tvoje.“

Komentar: Arhaičnost se u Maretićevu prijevodu naslućuje u riječima „siđider“ i „imadem“, koje su lako razumljive. Dapače, imaju svoj šarm i boju negdašnjeg (razumljivog) hrvatskog jezika. Đurić je malo nježniji, i vrlo jasan, govoreći o ženama u dvoru što služe. Jovanović nepotrebno intervenira s *tinelom* i *mojom svitom*. Zapravo pravi nered u razumljivom tekstu. Izvjesno mi je (iz uspoređivanja) da je Jovanovićev stih: *brzo bih je otpravila tako da bi zapamtila natrag do tinela* nejasan.

Tako reče, a gospa se razveseli, s kauča skoči, 32
baku grli oko vrata, na oči joj suza dođe,

Tako Penelopi reče, a **ona s postelje skoči**
Radosna te se svije oko nje i odroni suzu;

Tako reče a ona sa postelje radosna skoči,
Savije se oko nje, i suzu od očiju pusti;

Komentar: Sve manje mi je jasno što Jovanoviću znači „suvremeni prijevod“. Naime, riječ postelja savršeno je jasna i u funkciji onoga čemu je postelja služila (prije svega za noćni boravak, ni slučajno za dokolicu). Kauč ima potpuno drukčije značenje. Međutim, moram priznati da mi se „savijanje oko nje“ nije dopalo kod Maretića i Đurića. Jovanović je pronašao pravi način. Volio bih ipak da je ispisao: *s postelje radosno skoči bacivši se Eurikleji u zagrljaj ne mogavši zadržati suze* (ili slično).

Nije zanemarivo znati da Odisejeva i Penelopina postelja nema baš nikakve poveznice s kaučem.

„Niti vidjeh niti saznah, nego dođoh čuvši krike 40
umirućih; mi smo žene u haremu zidanome
sve sjedile i strepile iza vrata zaključanih...

„Ne vidjeh niti saznah, **već jecanje onih** sam čula,
Koje je smicao on. U srijedi složene dobro
Sobe sjedasmo mi u strahu kod zaprtih vrata...

„Ne videh, niti doznah, **no čula sam stenjanje onih**
što ih pogubi on. U kutu odaja čvrstih
naših sedasmo mi u strahu kraj zaprtih vrata...

Komentar: U prvom stihu prednost „dajem“ Jovanoviću. Maretić i Đurić ističu (nepotrebno) ulogu Odiseja. Kod Maretića postoji mogućnost „jecanja“ onih koje je Odisej smicao, ali kod Đurića je teško zaključiti da stenju pogubljeni (ubijeni) ljudi. Međutim, sa ženama u haremu zidanome... Jovanović proizvodi potpuni nered (vidi značenja riječi harem).

A sad, evo, svi su oni izneseni pred kapiju 49
dvorsku te Odisej dezinficira svoj dom...

A sad, kad su **kod vrata od obora** svi već na kupu,
Velik je oganj Odisej zapalio, **sumporom kadi...**

A sad kad su se skupili svi kod **dvorišnih vrata**,
velik je oganj muž ti naložio, prelepe dvore
sumporom kadi...

Komentar: Jovanović navodi sintagmu *kapiju dvorsku* misterioznog značenja. Naime, riječ dvor (dvorac?) sugerira značenje koje ne pripada Learovim „dvorima“, jer je riječ o prostranom imanju s mnoštvom obora za blago, središnjoj kući, dovoljno velikoj da se u nju smjeste gospodari i neophodna služinčad. Dvorište okružuje središnju kuću i ima dvorišna vrata! Riječ dezinficira ni slučajno nije jasnija od – *raskužuje*.

Njoj ovako odgovori **promišljena Penelopa...** 58

Mudra Penelopa njoj ovako odgovori na to:

Na to njojzi ovako prozbori **Penelopa mudra...**

Komentar: Recimo da mi je draža *mudra Penelopa*, od *promišljene Penelope* (vidi prethodni komentar).

Perući ga to opazih i htjedoh ti odmah reći;
ali on mi rukama zatvori usta, ne dade mi
da govorim, **toliko je uma njegovo lukavstvo.** 75

Kad sam ga prala, prepoznah požiljak, kud ga je nekad
Bijelim zubom vepar rasporio, i htjedoh tebi
Kazati, ali mi on na usta postavi ruku,
Te mi ne dade reći **vještinom i pameću svojom.**

Nego i očiti znak da jošte otkrijem tebi:
obživak gdje ga je nerast rasporio nekada zubom
poznah kad sam ga prala, pa htjedoh kazati tebi,
ali mi on na usta svoju postavi ruku,
te mi zabrani reći **veštinom i razumom svojim...**

Komentar:

Perući ga to opazih i htjedoh ti odmah reći;
ali on mi rukama zatvori usta, ne dade mi
da govorim, ***toliko je uma njegova lukavstvo.***

Naglašeni dio ni nakon mnogih čitanja nisam uspio razumjeti s pozicije hrvatskog jezika. Maretićeva i Đurićeva intervencija na istom mjestu su mi nepotrebne. Mislim da je tu trebalo iskoristiti – prepjev!

Kao **kada zlato srebrom obrubljuje** vješt obrtnik 159
kog su Hefest i Atena Palada obdarili svim

tehnikama tako da zna krasna djela izraditi...

Kao kad čovjek vješt oko srebra obl'jeva zlato,
Kog je naučio Hefest i Palada s njime Atena
Umještvo svakojako, te ljupka izrađuje djela..

Kao kujundžija vješt **kad zlatom obliva srebro**,
Koga nauči Hefest i Palada s njime Atena
Svakojake veštine, te ljupka izrađuje dela...

Komentar: Na ovom mjestu uočavam nesklad u prijevodima: Mislim da je jasno da se srebrom ne obrubljuje (i skriva) zlato. Naravno, prednost dajem riječima *umještvo svakojako* i *svakojake vještine* u odnosu na *sve tehnike*. Mislim i to da bi se svaki pjesnik radije odlučio za *ljupka djela*, u odnosu na *krasna djela*.

Nego, hajde, Euriklejo, čvrst mu madrac onda spremi
izvan sobe spavaće što lijep sam je izradi, i
vani naš mu krevet stavi, na njeg madrac ti položi,
jorgan vunen, plahte deke i najljepšu posteljinu...

177

Izvan ložnice tvrde i hubave, koju je negda
Sam načinio, krevet, Euriklija, nabij mu, nastri.
Kada mu nabiti van iznesete krevet, na njega
Metnite **runa i struke i jastuke čiste i sjajne**...

Izvan ložnice tvrde što sam je načini nekad
odar, Euriklija, spremi i mu nabij i nastri.
a kad mu odar nabijen iznesete, onda na njega
metnite **ponjave, runa i jastuke čiste i sjajne**...

Komentar: na ovom mjestu prednost dajem Jovanovićevu *madracu*, jer mi je nejasno značenje nabijenog kreveta (odra?) kod Maretića i Đurića. Zamjerka je u korištenju riječi *jorgan*. *Vuneni pokrivač* bi imao jasnije značenje.

Oko nje sam izradio sobu spavaću **kompletnu**,
suho slažući kamenje te odozgo krovom natkrih,
čvrsta vrata još postavih, **precizno konstruirana**...

192

Oko masline sobu sagradih **te je dovrših**,
Kamenjem gustim obzidah, načinih joj i svod odozgo,
Jaka složena vrata izatoga **u zid joj metnem**,

Oko uljike sobu je **gradah pa je dogradih**
kamenjem gustim obzidah i svod joj odozgo načinih,
potom **čvrsta u zidu načinih složena vrata**...

Komentar: O riječima *kompletan*, *precizno konstruiran* izjasnio sam se na kraju.

sjekirom izdeljah fino, znalački, **po ravnalu** pa
izradiš kreveta nogu, **izbuših bušilicom**.

197

Ugladim vješto i dobro i **mjerilom izmjerim pravo**,
Krevetu načinim nogu od njega i **izbušim svrdlom**

izgladim dobro i vešto i **merilom izmerim tačno**,
odru napravim nogu od njega, sve **izbušim svrdlom...**

Komentar: Maretić je na ovom mjestu suvremen da suvremeniji ne može biti. Naime, *ravnalo* nema značenje *općeg mjerila*. *Bušilica* je također suvišna, jer ljudi i danas *buše svrdlom*. Čitajući Jovanovića, nije teško zamisliti Odiseja kako „uštekava bušilicu u struju“, s cigaretom u ustima...

Helena iz Arga ne bi, Zeusova roda grana,
Tuđem se muškarcu dala u ljubavi i **u seksu**

218

Nikada Zeusova kći iz Argosa Helena ne bi
Legla s tuđincem i **dala obljubit se**, da bude znala...

Ne bi Divova ćerka iz Arga Helena nikad
legla sa strancem **da je obleži** da znađase onda..

Komentar: Ovi stihovi su zanimljivi, prije svega zbog toga što Helena ni jednog trenutka nije bila u poziciji odlučivanja. Bila je samo još jedna „žrtva“ koju su bogovi „udesili“. Mislim da bi i na ovom mjestu trebao *prepjev*.

stoku koju su bahati prosci meni istrijebili
dijelom sam ću **rekvirirat**, dijelom će mi Ahejci...

356

Prosci mi izjedoše prkoždžije mnogo ovaca,
Al' ću ih mnogo **sam naplijenit**, a drugih Ahejci...

a ovaca što ih potrošili obesni prosci
sam ću **napleniti** mnogo, a drugih Ahejci

Komentar: Hrvatske riječi koje su suvremene i većini hrvatskih građana noćna mora su: *ovrha* i *ovršiti*, i bile bi razumljivije čitateljima.

DODATAK

Značenja i porijeklo navedenih riječi potražio sam na stranici: **Jezikoslovac.com**.

a) seks

- 1. biol.** skup anatomskih, fizioloških i psiholoških obilježja po kojima se unutar istih vrsta razlikuju ženke od mužjaka; spol, spolnost
- 2.** organska funkcija u reproduktivnom sustavu vrste
- 3. razg.** spolni odnos [*imati seks*; snošaj]

lat. sexus: spol \simeq secare: dijeliti

Riječ „dolazi“ iz latinskog jezika, najčešće u značenju spolnog odnosa bez emocija. Kad je riječ o Heleni i Parisu, izvjesno je da je Afrodita imala silni utjecaj na Helenu, te da riječ seks ni slučajno nije prioritet u tom odnosu.

b) rekvizicija

prisilno, odn. privremeno oduzimanje imovine uz namiru fizičkim i pravnim osobama, ob. u ratne svrhe

c) rekvirirati

provesti/provoditi rekviziciju

njem. requirieren ← **lat.** requirere: tražiti, zahtijevati

Hrvatske riječi koje su suvremene i većini hrvatskih građana noćna mora su: **ovrha i ovršiti** i bile bi razumljivije čitateljima.

d) konstruirati

1. sastaviti/sastavljati, složiti/slagati, projektirati [*konstruirati brod*]

2. izumiti

3. dokučiti, domisliti/domišljati [*konstruirati dokaz teorema*]

4. **mat. a.** u geometriji, odrediti/određivati po volji mnogo točaka zadanog skupa u ravnini dopuštenim sredstvima (obično šestarom i ravnalom) **b.** općenito, efektivnim postupkom odrediti/određivati elemente nekog skupa, djelovanje neke funkcije itd.

njem. konstruieren ← **lat.** construere \simeq kon- + struere: graditi

Još jedan nepotrebna tuđica ni slučajno u duhu hrvatskog jezika, kad je razvidno da hrvatska riječ (iz)graditi, bez zasjenjenja vodi na razumijevanje. Pomislite samo na Odiseja **koji konstruira**.

e) precizan

koji se ističe velikom točnošću i jasnoćom [*precizan rad; precizan udarac; precizna izrada; precizno gađanje*]

fr. Précis

Zabavna mi je sintagma: precizno konstruirati. Razvidno je da je sklepana od tuđica iz dva „strana jezika“. Potpuno nepotrebno.

f) tinel

reg. soba za primanje; blagovaonica, trpezarija, špajscimer
tal. Tinello

Tinel je davno zaboravljena riječ i u Zadru, koji je dugo bio „talijanski“. Svakako ne pripada suvremenom hrvatskom jeziku.

g) kapija

reg.

1. velika ulazna vrata (u kuću, dvorište, grad) [*ući kroz/na kapiju*]

tur. kapı

h) jorgan

reg. deblji pokrivač punjen vunom, perjem ili grubom vatom; poplun, imbotija

tur. Yorgan

I ove dvije riječi odavno su „bekendom izbačene“ iz suvremenog hrvatskog jezika.

i) kauč

široka ležaljka s niskim naslonom, ob. kombinacija za sjedenje i spavanje; počivaljka

engl. Couch

Kauč je i dalje dio suvremenog hrvatskog jezika, ali ako čitateljima šaljemo sliku Odiseja koji se izležava na kauču s daljinskim u ruci..., ne, ne, kauč ne pripada antici.

j) harem

1. ograđeno džamijsko dvorište koje je jednim dijelom i groblje

2. **meton. a.** ženski dio kuće, odijeljen od ostalih prostorija u koji je muškarcima ulazak strogo zabranjen **b. pov. skupno ime za supruge i ostale žene u muslimanskoj kući** (ljubavnice, robinje, poslugu)

tur. ← **arap.** ḥarām: nedopušten, zabranjen prostor; svetinja

Harem je još jedna riječ koja ne pripada antici. U Ilijadi je razvidno da pobjednici žene dobivaju kao „ratni plijen“. Žene su tada u statusu robinja. U Odiseji nema nikakvih naznaka da je Odisej, uz Penelopu, imao i robinje (u haremu) za „dodatne seksualne usluge“. Promašaj.

k) kat

1. dio kuće između poda i stropa, između dviju tavanica; pod

2. vodoravni red ili sloj neke cjeline (npr. odjeće i sl.)

tur.

Ova riječ se dobro udomačila i u suvremenom hrvatskom jeziku, ali ne pripada antici. Jer svima je jasno što znače „gornje odaje“.

l) dezinfekcija

kem. uništavanje zaraznih klica; raskužba, raskuživanje

lat.

m) bušilica

općenit naziv stroja za bušenje

prasl.

n) tehnika

1. ukupnost praktičnih sredstava prilagođenih postizanju nekog cilja [*tehnika rada na rječniku*]
2. poseban postupak koji se upotrebljava da bi se izvela neka konkretna operacija, da bi se neki materijalni predmet proizveo ili prilagodio funkciji
3. skup svih sredstava za rad i radnih procesa koji služe u proizvodnji [*naša je tehnika posve zastarjela*]
4. način korištenja materijala, strojeva i oruđa; postupci koji se primjenjuju pri izradi umjetničkog djela, obrtničkog, industrijskog i dr. proizvoda [*slikarska tehnika; grafička tehnika*]
5. **a.** vještina, izvježbanost u obavljanju nekog posla; način rada, postupak u radu uopće [*tehnika vožnje*]. **b. sport** najefikasniji način izvođenja pokreta koji dovodi do optimalnih rezultata [*tehnika skoka preko prepona; tehnika štopanja lopte u nogometu* i sl.
6. mehanizacija
7. u žargonu ilegalnih komunističkih partija tajne tiskare i njihovo osoblje, služba tiskanja propagandnog materijala i krivotvorenih dokumenata potrebnih ilegalcima

grč. tekhnikós: umjetan \simeq tékhnē: umijeće, vještina

o) kòmpletan

1. koji ima sve potrebne ili uobičajene dijelove [*pokazao sam vam svoju kompletnu biblioteku; cijeli, cjelovit*]
 2. koji je u jednom komadu [*vidjet ćete kompletan film; čitav*]
 3. **razg.** koji je u cijelosti [*on je kompletan idiot; potpun*]
- njem.** Komplet \simeq **lat.** complecti: obuhvatiti

Komplet od ove četiri zadnje riječi uistinu ne zaslužuje komentiranje, osim: potpuni promašaji.

p) gazda/rica

1. gospodar, vlasnik, posjednik [*gazda imanja*]
2. dobrostojeći, imućan čovjek (ob. na selu)
3. **razg.** poslodavac, šef (ob. obrtnik)

mađ.: seljak, vlastelin ← **prasl.** *gostьpoda, **v.** gospodin

Ne vidim ni jedan razlog davanja prednosti mađarskoj riječi, u odnosu na našu riječ gospodar.